

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ІНДИВІДУУМА У ПРОЦЕСІ РЕКРЕАЦІЇ

*О.О. Охріменко,
кандидат економічних наук, доцент,
Київський університет туризму, економіки і права*

І. Вступ. Право людини на відпочинок та дозвілля проголошено Загальною декларацією прав людини та становить основу державної соціальної політики багатьох країн. У світі сформувалося чимало туристично-рекреаційних зон, де людина може реалізувати свої соціальні потреби у відпочинку й оздоровленні, культурі та дозвіллі, обумовлені суспільною природою індивідуума.

Сфера туризму в Україні впродовж останніх років характеризується позитивними результатами розвитку. За даними Держтурадміністрації України, у 2004 р. країну відвідало 15,6 млн. іноземних туристів, що на 25 % більше, ніж у 2003 р. Здійснило закордонні поїздки 15,5 млн. громадян України, або на 5 % більше, ніж за попередній період. Кількість внутрішніх туристів склала понад 8,0 млн. осіб, що на 8% більше, ніж у 2003 р. За попередніми даними у 2005 р. Україну відвідали 17,9 млн. іноземних туристів та 16,2 млн. українських туристів здійснили подорож до інших країн [15].

Незважаючи на позитивний бік рекреаційних процесів, тут повною мірою проявляються так звані соціальні ризики, пов'язані з необхідністю отримання медичної допомоги, настанням нещасного випадку, смертю. В умовах ринкової економіки створено ефективну систему захисту населення на основі соціального та комерційного страхування.

У Рекомендаціях Гаазької декларації по туризму від 14 квітня 1989 р. зазначається, що турист має право на одержання у випадку необхідності швидкої та належної медичної допомоги, бажано в рамках національної системи соціального страхування, якщо це можливо [11, с.77]. Проте переважна більшість країн використовує з метою соціального захисту туристів комерційне страхування. Серед цілої низки страхових програм, призначених для рекреантів, своєю соціальністю та наближеністю до суспільних потреб людини вирізняються різновиди особистого страхування.

Питанням страхового захисту взагалі та особистого страхування, зокрема, присвячені наукові праці Л.М. Ключенко, В.В. Глушенко, К.Є. Турбіної та ін. Зв'язок особистого та соціального страхування досліджується у роботах В.Д. Базилевича, Л.І. Рейтмана. Особливості особистого страхування туристів висвітлені в роботах О.А. Гвозденка.

Л.М. Ключенко визначає особисте страхування як систему видів страхування, які забезпечують надання страхового захисту від ризиків, що загрожують життю людини, її працездатності, здоров'ю [14, с.279]. В.В. Глушенко дає визначення особистому страху-

ванню через поняття перерозподільних відносин у грошовій формі, що гарантують індивідууму та / або його сім'ї грошову компенсацію у випадку смерті, втрати його працездатності або здоров'я [7, с.299].

Рейтман Л.І. у своїх дослідженнях акцентує увагу на взаємозв'язку особистого та соціального страхування, які мають аналогічне суспільне значення, взаємно доповнюють одне одного у здійсненні страхового захисту доходів населення. Основна відмінність, на його думку, полягає у формі здійснення страхування. Якщо соціальне страхування здійснюється в обов'язковій формі, то особисте – у добровільній та спрямоване на розширення і підвищення мінімально можливого рівня цих потреб із врахуванням матеріального добробуту кожної сім'ї [13, с.21]. Разом з тим згідно із законодавством України в рамках комерційного страхування виділяються добровільна та обов'язкова форми його здійснення [1, ст. 5]. Та це не можна вважати основною відмінністю між соціальним та особистим страхуванням. В.Д. Базилевич та К.С. Базилевич зазначають, що головна відмінність у джерелах формування страхових фондів: для соціального – це, в основному, кошти підприємств, установ, організацій і лише незначною мірою – індивідуальні доходи, тоді як для особистого – індивідуальні доходи є головним джерелом, а кошти підприємств, установ та організацій – тією мірою, якою особисте страхування є обов'язковим [5, с. 81].

Таким чином, основна відмінність між соціальним та особистим страхуванням полягає у механізмі формування фондів фінансових ресурсів та їх розподілі. Якщо державні фонди соціального страхування належать до централізованих фондів цільового призначення, то страхові резерви страхових компаній – до децентралізованих фондів фінансових ресурсів.

Комерційне страхування виконує соціальну функцію захисту майнових прав громадян шляхом накопичення коштів за рахунок сплачених страхових внесків. Соціальна компонента відіграє важливу роль в особистому страхуванні туристів через фінансування витрат на медичну допомогу, пошукові роботи, виплати при настанні нещасного випадку тощо. Проте ці питання не знайшли достатнього відображення у наукових публікаціях.

II. Постановка завдання. Метою даного дослідження є виявлення ролі й місця страхування в соціальному захисті туристів. У процесі дослідження вирішуються такі завдання: вивчення досвіду та законодавчого супроводу особистого страхування туристів; аналіз практичних підходів до страхування; оцінка ефективності особистого страхування з позицій соціального захисту населення. У роботі використовуються методи індукції, дедукції, аналізу, синтезу, історичний та статистичний.

III. Результати. Згідно із законодавством України, право на безоплатну медичну допомогу мають громадяни України та іноземні громадяни (громадяни інших країн та особи без громадянства), які постійно проживають на території України. Для всіх інших іноземних громадян порядок надання медичної допомоги встановлюється Кабінетом Міністрів України. Іноземці мають право звернутися за екстреною медичною допомогою до будь-якого державного та комунального закладу охорони здоров'я України. При цьому вони повинні мати поліс медичного страхування. Такий поліс може бути оформлено українською або іноземною страховою компанією. Відповідно до “Правил оформлення візових документів для в'їзду в Україну”, затверджених Кабінетом Міністрів України, однією з підстав для відмови іноземцю або особі без громадянства в оформленні візи може бути відсутність страхового поліса. Отже, для більшості іноземних громадян медичні послуги в Україні надаються на платній основі. Аналогічні підходи мають місце у зарубіжних країнах, де вимагається наявність страхового поліса медичного страхування для іноземців.

Медичне страхування посідає важливе місце в системі заходів щодо покращення соціальної захищеності громадян шляхом надання необхідної медичної допомоги. За допомогою страхової медицини вирішуються питання гарантованості й доступності медичних послуг для широких верств населення, залучення додаткових ресурсів у сферу охорони здоров'я [12, с.233].

Медичне страхування здійснюється на основі комерційного страхування та державних страхових гарантій. Це страхування на випадок втрати здоров'я у результаті будь-якої причини, у тому числі у зв'язку із хворобою та з нещасним випадком [13, с. 286]. За формами надання медичне страхування може бути обов'язковим та добровільним. Медичне страхування, що здійснюється в обов'язковій формі, набуває рис соціального страхування, оскільки порядок його проведення визначається законодавством. У чинному законодавстві України мають місце певні колізії стосовно обов'язковості страхування туристів (медичного та від нещасного випадку). Страхові компанії здійснюють такі види страхування на основі ліцензій на відповідні добровільні види страхування. Разом з тим представниками Туристичної асоціації України ініційовано внесення змін до Законів України “Про туризм” та “Про страхування” щодо визнання обов'язковим видом страхування туристів (медичне та від нещасного випадку), які здійснюють туристичну подорож за кордон. Тож не виключено, що дані види страхування стануть обов'язковими.

Добровільне медичне страхування аналогічне обов'язковому медичному страхуванню та передбачає ту ж соціальну мету — надання громадянам гарантії отримання медичної допомоги шляхом страхового фінансування. Однак ця загальна мета досягається різними засобами. Добровільне медичне страхування, на відміну від обов'язкового, є галуззю не соціального, а комерційного страхування.

Виходячи із загальної мети добровільного медичного страхування, О.П. Архіпов та С.Ю. Янова визначають його соціальні задачі [10, с. 353]: охорона здоров'я населення; забезпечення відтворення населення; розвиток сфери медичного обслуговування.

За світовими стандартами медичне страхування покриває дві групи ризиків, що виникають у зв'язку із захворюванням [10, с.350]: витрати на медичні послуги з відновлення здоров'я, реабілітації та догляду; втрату трудового доходу, викликану неможливістю здійснення професійної діяльності як під час захворювання, так і після нього при настанні інвалідності.

В українському чинному законодавстві, що регулює сферу комерційного страхування, виділяється медичне страхування (безперервне страхування здоров'я), страхування здоров'я на випадок хвороби та страхування медичних витрат. Ряд українських страхових компаній пропонує туристам програми страхування медичних витрат. Разом з тим законодавством передбачається наявність у туристів полісів медичного страхування. Єдиний підхід щодо виділення характерних ознак кожного виду страхування відсутній, тож проаналізуємо тлумачення, наявні у наукових та фахових джерелах.

Л.І. Рейтман вважає, що об'єктом добровільного медичного страхування має бути визначений рівень середньоденних витрат на лікування, що припадають на одного хворого [13, с. 289]. Це визначення відносить медичне страхування не до особистого, а до майнового, незважаючи на те, що переважна більшість наукових праць та чинне законодавство багатьох країн відносять його до особистого.

Аналогічний підхід висловлює Л.М. Клоченко зазначаючи, що добровільне медичне страхування являє собою сукупність видів страхування, що передбачають обов'язки страховика із страхових виплат у розмірі часткової або повної компенсації додаткових витрат застрахованого, викликаних його зверненням до медичної установи за медичними послуг-

гами, включеними у визначену програму медичного страхування [14, с.313]. При цьому Л.М. Ключенко як об'єкт страхування визначає майнові інтереси застрахованої особи, пов'язані з додатковими витратами на отримання медичної допомоги у зв'язку зі зверненням до медичної установи. Предметом добровільного медичного страхування автор вважає здоров'я застрахованої особи, підвладне ризику його ушкодження у результаті несприятливих подій.

Т.М. Артюх виділяє медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) та страхування здоров'я на випадок хвороби. Безперервне страхування здоров'я передбачає поліклінічне обслуговування застрахованого (включаючи й аптечне), стаціонарне обслуговування, послуги невідкладної допомоги, а також стоматологічну допомогу. Страхування здоров'я на випадок хвороби передбачає страхування медичних витрат на випадок конкретної хвороби, яка зазначається у договорі страхування [12, с.244]. Тобто якщо у першому випадку відшкодування надається у вигляді послуги (медичний сервіс), то у другому — у компенсаційній формі. Т. М. Артюх підкреслює, що об'єктом обов'язкового медичного страхування є життя й здоров'я громадян. Разом з тим у визначенні добровільного медичного страхування наводить дещо інший об'єкт страхування, а саме — майнові інтереси страхувальника або застрахованого, пов'язані з витратами на одержання медичної допомоги [12, с.238]. Наскільки послідовним є це твердження можна визначити виходячи з вимог чинного законодавства та практики страхування.

У Законі України “Про страхування” зазначається, що об'єктами страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані: із життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи) (особисте страхування) (ст. 4.).

У правилах страхування, що пройшли відповідне ліцензування, мають місце наступні підходи. Так, згідно з Правилами добровільного медичного страхування (безперервного страхування здоров'я), які діють в СК Київ — Енерго — Поліс (м. Київ), об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані зі здоров'ям та працездатністю страхувальника (застрахованої особи). У правилах страхування медичних витрат цієї ж страхової компанії зазначається, що об'єктом страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з медичними витратами страхувальника (застрахованої особи). Аналогічний підхід використовує і УСК “Веста”, у правилах якої об'єкт страхування медичних витрат визначається як майнові інтереси, пов'язані з витратами, що виникли у період перебування страхувальника на території іноземної держави, вказаної у договорі страхування, у зв'язку з необхідністю отримання медичної допомоги, здійснення репатріації та надання інших послуг, у тому числі транспортних. Тобто простежується відмінність в об'єктах страхування, яка автоматично відносить дані види страхування до різних галузей — особистого та майнового. Незважаючи на різні позиції стосовно майнових інтересів туриста, дані види страхування мають спільну мету, а саме надання медичних гарантій застрахованому шляхом фінансування його потреб. Зрештою, виконання зобов'язань страховиком призводить до аналогічного кінцевого результату — відновлення здоров'я подорожуючого. Хоча при страхуванні медичних витрат здоров'я людини не фігурує як майновий інтерес застрахованого, можна простежити наступний взаємозв'язок: витрати фінансуються з метою відновлення здоров'я (працездатності).

У своїх працях В. І. Кашин визначає здоров'я як економічну категорію, капітал розвитку сімейної, корпоративної, регіональної та національної економік. Він вимірює ресурси здоров'я у традиційному (очікувані роки життя) та відносному (від 0 до 1) вигляді, натуральному (очікувані роки здорового життя) та грошовому еквівалентах [8].

Страхові компанії при здійсненні особистих видів страхування виходять із того, що майнові інтереси страхувальника (застрахованої особи), пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю, неможливо об'єктивно оцінити. Така оцінка є відносною та базується на страхових сумах чи їх частках, відповідно до умов договору страхування.

Особливістю медичного страхування туристів є те, що події, передбачені договором страхування, визнаються страховими, якщо вони стали наслідком раптового захворювання або нещасного випадку під час перебування застрахованої особи на вказаній у договорі території страхування у період його дії та призвели до втрат майнового характеру застрахованої особи. Страховими подіями при страхуванні туристів не можуть вважатися хвороби хронічного, інфекційного та рецидивного характеру [6, с. 127]. Не передбачається відшкодування витрат на цілеспрямоване лікування хвороб, які були відомі страхувальникові на момент укладання договору страхування, із медичного обслуговування або лікування, що не є невідкладним [12, с. 243].

Розвиток медичного страхування туристів залежить від наявності відповідної інфраструктури. В Україні місцями масового відпочинку є Крим та Карпати. Страхуванням охоплені організовані відпочиваючі, які перебувають у будинках відпочинку та санаторіях. Проте організувати для них медичну допомогу досить складно, оскільки відсутній належний механізм та інфраструктура. З одного боку, право на безоплатне медичне лікування передбачено Конституцією України, з іншого – є відповідні законопроекти щодо введення обов'язкового медичного страхування. На сьогоднішній день це питання не вирішено.

Обов'язковим страхуванням з наданням сервісних медичних послуг охоплені туристи, які здійснюють подорож за кордон. Нині страхування туристів складає незначний сегмент страхового ринку. Платежі з даного виду страхування становлять не більше 5% у загальному обсязі страхових премій, а у портфелях окремих страхових компаній коливаються в межах 2–10%. Оскільки офіційна статистика із страхування туристів відсутня, то за приблизними оцінками ємність цього сегменту ринку страхування складає близько 25 млн. грн. на рік. Рівень збитковості даного виду страхування – 40–50% та має тенденцію до незначного зростання. Таким чином, обсяги відшкодування туристам становлять майже 12 млн. грн. щорічно [16].

За даними Держкомстату, на фінансування заходів у системі охорони здоров'я, пов'язаних з наданням спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги, що надається загальнодержавними закладами охорони здоров'я, та спеціалізованої амбулаторно-поліклінічної допомоги в державному бюджеті на 2005 р. було виділено близько 150 млн. грн., на 2006 р. фінансування цієї статі заплановано на рівні 238,5 млн. грн. Зважаючи на загальну кількість населення України та концентрацію громадян у місцях відпочинку в курортний сезон, цієї суми недостатньо для надання повноцінної та якісної медичної допомоги. Тож вклад страхових компаній у фінансування медичних послуг при всеохоплюючих підходах до страхування громадян України може бути значним.

За рейтингом журналу “Світ туризму” у 2005 р. СК «Еталон» посіла перше місце серед страхових компаній за кількістю застрахованих туристів, а саме 170 тис. осіб. При цьому страхові виплати склали 2,5 млн. грн. Було організовано надання медичної допомоги для 4 тис. осіб. Сьогодні в Україні працює близько 70 компаній, що надають страхові послуги туристам.

4 грудня 1998 Кабінет Міністрів України прийняв Постанову №1926 “Про створення мережі закладів з організації надання медичної допомоги “Асістанс–Україна”. Основною метою цієї організації є надання медичної допомоги громадянам України та іноземним громадянам. Проте на сьогоднішній день згадана структура тільки формується, тож

мають місце проблеми з наданням медичної допомоги відпочиваючим. Тому медичне страхування туристів в Україні у більшості випадків має компенсаційний характер. Окремі страхові компанії створюють власні асистуючі служби. Досвід надання медичних послуг застрахованим через службу медичної допомоги мають страхові компанії “АСКА”, “Оранта”, “Гарант – Авто”, “АКВ – Гарант”, “Універсальна” та інші.

Залежно від типу покриття програми медичного страхування включають: поліклінічне обслуговування; стаціонарне лікування; невідкладну допомогу; стоматологічне лікування; забезпечення медикаментами та ін.

При укладанні договору страхування страхова сума обирається залежно від країни призначення. Це важливо при страхуванні туристів, оскільки враховує рівень цін на медичне обслуговування та рівень країнного ризику.

Іншою особливістю особистого страхування туристів є врахування ризикових обставин при заняттях активними видами туризму (підводний, гірськолижний, спелеотуризм тощо). Вартість страхування ризиків активного туризму у 1,5–2 рази дорожча за вартість базових програм страхування. У багатьох програмах передбачаються послуги рятувальників.

Отже, якщо програми безперервного медичного страхування надають соціальні гарантії застрахованим у місцях постійного проживання при типовому режимі діяльності, то для туристів дія програм страхування поширюється на місця відпочинку та передбачено надання медичної допомоги при раптових кризових станах, викликаних нещасним випадком або захворюванням. При цьому такі програми містять перелік виключень із покриття та чітко враховують специфіку того чи іншого виду туризму.

Територіальний критерій передбачає поділ страхових програм залежно від тієї території, на котру поширюється їх дія. Зазвичай, це: країна постійного проживання, країни СНД, країни Східної Європи, країни Західної Європи і т.д. У кожній страховій компанії можуть бути свої особливості.

Договір медичного страхування (безперервного страхування) та від нещасних випадків укладається, як правило, на рік із можливістю подальшої пролонгації. При страхуванні туристів страхові поліси можуть бути або річними, або тільки на період туристської поїздки. Важливу роль в організації страхового захисту туристів відіграють туристські компанії, які реалізують 90% страхових полісів. Від первинного андеррайтингу залежить оптимальний добір страхової програми та врахування потреб туриста у страховому захисті.

Медичне страхування туристів та безперервне медичне страхування мають певні відмінності, пов’язані з технологією організації страхового захисту та суттєвими умовами договору страхування. Разом з тим вони належать до особистого страхування туристів та мають спільний об’єкт страхування – життя, здоров’я, працездатність. Обидва види страхування доповнюють та розширюють обов’язкове медичне страхування і містять соціальну компоненту, пов’язану з охороною здоров’я громадян.

Чинним законодавством України передбачено страхування туристів від нещасних випадків [2, ст. 16]. Страхування від нещасного випадку – програма, згідно з якою застрахованій особі виплачується грошова сума при настанні нещасного випадку (травма, опік, отруєння, інвалідність, смерть). При цьому вартість можливого лікування не відіграє ролі, оскільки страхові виплати здійснюються згідно зі спеціальними таблицями, із визначеними відсотками залежно від тяжкості пошкоджень. За даною програмою можливе надання як більш вузького страхового покриття – виплати при смерті або отриманні інвалідності застрахованого, так і більш широкого, включаючи виплати по травматизму і за кожний день тимчасової непрацездатності.

Вагоме місце у страховому захисті туристів посідає обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті. Такий вид страхування передбачений чинним законодавством України та інших зарубіжних країн [2,4].

Пасажири автомобільного, залізничного, морського, внутрішнього водного й електротранспорту (крім внутрішнього міського), під час поїздки або перебування на вокзалі, в порту, на станції, пристані є застрахованими, а вартість страхування включено до вартості квитка.

Українські авіаційні компанії, що здійснюють перевезення пасажирів, зобов'язані страхувати свою відповідальність перед ними за відшкодування збитків [4]. Ліміт відповідальності страховика у випадку катастрофи на внутрішніх рейсах становить 20 тис. дол. США за курсом Національного банку України на день польоту за кожне пасажирське крісло (у випадку смерті або тілесного ушкодження пасажирів).

Згідно з Постановою (ЄС) №785/2004 Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 21.04.2004 р. про вимоги до страхування авіаперевізників і операторів повітряних суден (Regulation (EC) of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on insurance requirements for air carriers and aircraft operators) для всіх авіаперевізників та операторів повітряних суден, що виконують польоти в межах території чи над територією держав – членів Європейського Союзу, мінімальне страхове покриття щодо відповідальності перед пасажирями повинно становити SDR 250 000 (USD 378 825) за кожного пасажира [17].

Варто зазначити, що виникнення страхування від нещасних випадків пов'язано із транспортними комунікаціями, а саме з морськими подорожами. Морське право Вісбі 1541 р. (Великобританія) вимагало, щоб власник судна страхував життя капітана від нещасних випадків. У XIX ст. цей вид страхування почав розвиватися у Англії, де з'явилося залізничне сполучення. У 1849 р. тут була заснована перша компанія зі страхування від нещасних випадків на залізниці Railway Death Passengers Company [10, с.295]. Інтенсивний розвиток страхування від нещасних випадків у Росії та Україні відносять до початку XIX ст. [12, с.216].

Основною метою страхування від нещасних випадків є відшкодування шкоди, завданої життю й здоров'ю застрахованого у результаті нещасного випадку. Страхування від нещасних випадків може забезпечити наступні виплати [7, с.394]: капітану у випадку смерті; капітану у випадку часткової інвалідності; щоденної суми у випадку тимчасової непрацездатності; оплати медичної допомоги.

Під страховим нещасним випадком, як головною умовою, що визначає можливість виплати страхової суми, Л.І. Рейтман розуміє таку раптову короткотермінову подію для застрахованого, яка призвела до травматичного ушкодження або іншого розладу здоров'я [13, с.249]. В.В. Глушенко під нещасним випадком розуміє несподіване фізичне ушкодження фізичної особи, результатом якої є тимчасова інвалідність, постійна інвалідність або смерть [7, с.304].

Згідно із Законом України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”, страховим випадком є нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму. Нещасним випадком на виробництві вважається обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

Таким чином, можна простежити зв'язок комерційного та державного страхування від нещасного випадку. Виходячи з визначень стосовно страхового випадку при страхуванні від нещасного випадку та нещасного випадку як такого в рамках комерційного та державного соціального страхування, приходимо до висновку, що дані системи мають спільний об'єкт страхування – життя, здоров'я та працездатність фізичної особи. Проте є й різниця у механізмі формування страхових фондів, про що було сказано вище, та періоді дії страхового захисту. Якщо в рамках обов'язкового соціального страхування людина отримує захист під час професійної діяльності, то при страхуванні від нещасного випадку туристів захист охоплює період відпочинку. Разом ці системи взаємодоповнюють одна одну та надають гарантії членам суспільства у різні періоди їх життєдіяльності.

IV. Висновки. У період розвитку масового туризму суспільство потребує захисту життя, здоров'я та працездатності подорожуючих. Незважаючи на рекомендації ВТО, далеко не всі країни готові надати допомогу іноземним туристам у рамках соціального страхування. За таких умов комерційне страхування доповнює та розширює фінансові можливості держави у наданні соціальних гарантій громадянам. Хоча й різні механізми формування фондів фінансових ресурсів, особисте комерційне страхування та державні страхові гарантії створюють фінансове підґрунтя для охорони здоров'я населення, надання компенсацій при втраті (повної чи часткової) працездатності та втраті годувальника.

В Україні розробляються законодавчі основи щодо введення обов'язкового медичного страхування. Водночас комерційні страхові компанії уже напрацювали певний досвід у добровільному медичному страхуванні. Страхові резерви виступають додатковими джерелами фінансових ресурсів для фінансування медичних закладів. Важливо об'єднати фінансові ресурси, акумульовані на основі різних механізмів їх мобілізації з метою посилення соціальної захищеності суспільства та створення комфортних умов для подорожей.

Джерела

1. Закон України “Про страхування” від 04.10.2001 № 2745-III.
2. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про туризм” від 18.11.2003 р. № 1282-IV.
3. Положення „Про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті” затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.1996 р. N 959.
4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації” від 12.10. 2002 р. N 1535.
5. *Базилевич В.Д. Базилевич К.С.* Страхова справа.– 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. – 203 с.
6. *Гвозденко А.* Страхование в туризме: Учебное пособие / А.А. Гвозденко. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 256 с.
7. *Глущенко В.В.* Управление рисками. Страхование. – ТОО “Крылья”. – 334 с.
8. *Кашин В.И.* Интенсификация развития трудового потенциала на основе самовоспроизводства здоровья: Дисс. канд. экон. наук. – Хабаровск, 1990. – 183 с.
9. *Менеджмент туризма: Экономика туризма: Учебник.* – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.
10. *Основы страховой деятельности: Учебник / Отв. ред. проф. Т.А. Федорова.* – М.: Издательство БЕК, 2002. – 768 с.

11. *Правове регулювання туристичної діяльності в Україні*: Збірник нормативно-правових актів / під заг. ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Ун-т туризму, економіки і права. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.
12. *Страховання*: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
13. *Страховое дело*. Учебник под редакцией проф. Рейтмана Л.И. – Банковский и биржевой научно-консультационный центр, Москва, 1992. – 524 с.
14. *Теория и практика страхования*. Учебное пособие – М.: Анкил, 2003 – 704 с.
15. www.tourism.gov.ua
16. www.forinsurer.com.ua
17. <http://europa.eu.int/eur-lex>

Аннотация. В статье акцентировано внимание на роли и месте страхования в социальной защите туристов. Обобщен законодательный опыт личного страхования туристов, которые отбывают за границу. Дана оценка эффективности страхования с позиций социальной защиты населения.

Summary. In article the attention on a role and place of insurance in social defence of tourists is accented. The legislative experience of the personal insurance of tourists which depart foreign country is generalized. The estimation of efficiency of insurance from positions of social defence of population is given.

Стаття надійшла до редакції журналу 12.01.2006 р.